

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Випуск 8

Збірник наукових праць

Ужгород – 2010

ЗМІСТ

МОВОЗНАВСТВО

<i>Фабіан М.П.</i> Семантична структура багатозначних лексичних одиниць на позначення етикету в сучасній англійській мові	5
<i>Алшиук Б.</i> Європейська мовна хартія: переклад ключових термінів	11
<i>Алексєєва О.М.</i> Сучасна антропонімічна система США як синтез історичних, соціальних, культурних та лінгвістичних факторів.	17
<i>Баранова Л.А.</i> Калькирование как способ заимствования иноязычных аббревиатур в русском языке	26
<i>Басыров Ш.Р.</i> Индоевропейские рефлексивные глаголы и их соответствия в тайских языках	34
<i>Вацová К.</i> Caractéristiques des Discours Universitaires et Leurs Genres.	42
<i>Безпалова Е.В.</i> Жанровые и содержательные особенности текстов англоязычных устных миссионерских проповедей	44
<i>Бордюк Л.В.</i> Концепт позитивного мислення як “культурно зумовлений американський сценарій”	50
<i>Бублейник Л. В.</i> Проблеми поетики перекладних текстів: російськомовна рецепція творів Ліни Костенко	54
<i>Valdmanová K.</i> Some Remarks on Sociolinguual Factors Influencing Communication	60
<i>Вислободська І. М.</i> Структурні та квантативні характеристики синтаксичних моделей фразових дієслів сучасної англійської мови (на матеріалі ФД з ЛСГ “Комунікативна діяльність”)	63
<i>Виросткова А.</i> Неологизмы английского происхождения в функциональном аспекте	68
<i>Вялікова О. О.</i> Психолінгвістично-асоціативна основа плану вираження графічних засобів поетики постмодернізму	71
<i>Галій Л. Г.</i> Етапи становлення займенника як частини мови	75
<i>Гармаш О.Л.</i> Функціонування словотворчих елементів – <i>phobia</i> , – <i>phobic</i> , – <i>phob</i> в сучасній англійській мові.	83
<i>Harčariková P.</i> Some Attributes of Romany Literary Language.	90
<i>Гвоздяк О.М.</i> Адаптація запозичень з німецьким етимологом в українські говірки Закарпаття на фонетичному рівні (приголосні).	93

<i>Герцовська-Вайнагії Н.О.</i> Успіх як складова частина культури носіїв англійської мови.	99
<i>Глуценко В. А.</i> Принцип розвитку в лінгвістичній концепції О.О.Потебні	104
<i>Гончарова Т. В.</i> Лексико-семантична і словотвірна природа мотивації Мовного знака	109
<i>Horňáková A.</i> English – the Language of Globalisation	116
<i>Gregová R.</i> Evaluative Morphology and (Mor)phonological Changes in Diminutives of Slavonic Languages	118
<i>Grygoryan N.R.</i> Language variation.	121
<i>Гришина Т.В.</i> Структурно-семантические особенности звучащего текста и глоттализация гласных	128
<i>Густі А.В.</i> Іронія в англійській телевізійній рекламі	134
<i>Давидова Т.В.</i> Антиконтрасти <i>WEALTH-POVERTY</i> у художньому просторі вікторіанської доби: семантико-когнітивний аналіз	140
<i>Дакаленко О. В.</i> К вопросу о звуковом, образном и “внешне-внутреннем” архитектоническом разнообразии поэзии немецкого барокко XVII века (аннотационно-демонстративные микроанализы стихотворных памятников)	150
<i>Денисова С.П.</i> Мова інфосфери з позицій дискурсивної лінгвістики	161
<i>Димицька Н.О.</i> Прояви процесу стереотипізації етнічних груп в американському варіанті англійської мови.	166
<i>Durutyová M.</i> The Future of Corpus Based Translation Research	171
<i>Дёмина Н.Е.</i> Временная организация аргументативных диалогических единств.	173
<i>Ерліхман А. М.</i> Заголовок твору як імпліцитна реалізація історичної пам'яті мови (на матеріалі драми Артура Міллера “The Price”)	182
<i>Есенова Е.Й.</i> Особливості відтворення деяких англійських передньозвукових фонем графікою української мови	191
<i>Єніксєва С.М.</i> Лінгвосинергетика як напрямок сучасного мовознавства	196
<i>Загородня Л.З.</i> Вплив комунікативного фокусу на вибір перекладацьких відповідників (на прикладі перекладу англійських артиклів українською мовою)	203
<i>Zakharova J.</i> Prosodic Component in the Semantics of English, Ukrainian and Russian Emotion Terms	214

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ДЕЯКИХ АНГЛІЙСЬКИХ ПЕРЕДНЬОЯЗИКОВИХ ФОНЕМ ГРАФІКОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Есенова Е.Й.

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

Коли іншомовне слово входить у мову-реципієнт, спостерігається насамперед зміна його фонетичного та графічного складу, адже фонетичні системи мови-джерела та мови-реципієнта завжди відрізняються одна від одної. Оскільки нас цікавлять англійська та українська мови, то відзначимо, що носії української мови не можуть точно вимовляти англійські слова без спеціальної підготовки. Принцип практичної транскрипції, який найчастіше вживається при передачі запозичених слів, у свою чергу, вимагає, щоб при трансформованні англійських слів графічними засобами української мови ми одержали слово, написане українською мовою, без використання додаткових літер та діакритичних чи інших знаків.

У зв'язку з цим О.В.Суперанська підкреслює, що для того, щоб від іншомовного звучання слова перейти до його написання у мові-реципієнті, необхідно встановити його фонемний склад у мові-джерелі, перевести його іншомовні фонемні у фонемні мови-реципієнта, а потім знайти для них відповідну орфограму. Однак визначення фонемного складу іншомовного слова не завжди є простим, оскільки тут можливі явища асимілятивного порядку, редукція [2, с. 115]. Визначення фонемного складу іншомовних слів є достатньо простим у мовах з фонематичною орфографією і досить складним у мовах з традиційною орфографією (англійська, французька), де в написанні наявні приголосні, що не вимовляються, і сполучення, в яких вимовляються не всі елементи.

У зв'язку з цим, питання нормалізації та адаптації запозичень англійського походження в українській мові залишаються невирішеними. Отже, перед лінгвістами постала важлива проблема: дослідження особливостей фонетико-орфографічної, граматичної, лексичної та семантичної адаптації запозичень у мові-реципієнті. Ця проблема тісно пов'язана із загальними науковими та практичними завданнями мовознавчої науки, зокрема питаннями мовних контактів, практичної транскрипції і транслітерації, а також проблемою варіативності запозичень у мові-реципієнті.

Окремі аспекти функціонування та асиміляції запозичень англійського походження в українській мові отримали висвітлення у лінгвістичній літературі. Однак у цих розвідках увага приділялась здебільшого етимологічному, словотворчому та семантичному аспектам. Фонетичний та графічний аспекти розглядалися в основному на матеріалі власних назв (див. [1, 482 с.]; [3, с.18–25]). Але якщо з проблематики фонетико-графічної адаптації англійських власних назв існує декілька ґрунтовних досліджень, то розгляд даної проблеми на базі апелативної лексики обмежується в основному періодичними публікаціями.

Мета нашої статті зумовлена насамперед достатньо широким колом невирішених питань у сфері проблематики взаємодії мов. Конкретна мета дослідження – проведення фонетико-графічного аналізу варіантів відтворення апелативів англійського

походження, у складі яких наявні передньоязикові фонemi [ʃ], [ʒ], [tʃ], [dʒ], [r], графікою української мови, а також узагальнення отриманих результатів щодо найраціональнішої передачі апелативів англійського походження, які містять ці фонemi, засобами української графічної системи.

Для досягнення цієї мети ми спробуємо вирішити ряд завдань, серед яких наголосимо на наступних: 1) зробити порівняльно-зіставний аналіз наведених вище англійських фонем з їх українськими відповідниками; 2) виявити варіанти графічних виражень цих фонем та їх сполучень у межах проаналізованого нами мовного матеріалу; 3) визначити варіанти їх української передачі; 4) зробити узагальнення щодо способів найраціональнішого відтворення даних фонем графікою української мови при трансформації нових англіцизмів.

Англійська фонема [ʃ] є передньоязиковим постальвеолярним щілинним фрикативним глухим приголосним. У системі українських приголосних є фонема, яка повністю збігається з даною за своїми фонологічними характеристиками. Це звук [ш], який на письмі передається літерою Ш. У рамках нашого мовного матеріалу звук [ʃ] має 6 варіантів графічного вираження, які реалізуються 10-ма варіантами української передачі. Наведемо приклади:

t - ц abolitionism [ˈʔbʊˈliʃnɪzəm] – аболіціонізм,

t - ш action [ˈʔkʃn] – екшн,

t - м lilliputian [ˈlɪlɪˈpjʊːʃn] – ліліпут,

sh - ш bushman [ˈbʊʃmən] – бушмен,

sh - ч midshipman [ˈmɪdʃɪpmən] – мічман,

ch - ш attache-case [ətʃeɪˈkeɪs] – аташе-кейс,

ss - ш jam-session [ˈdʒʔmseɪʃn] – джем-сейшен,

s - c conversion [kʊnˈvɜːʃn] – конверсія,

sch - ш schedule [ˈʃedjuːl] – шедула.

Як видно з наведених прикладів, майже кожний графічний варіант фонemi [ʃ] має варіант української передачі, що реалізується літерою Ш, яка позначає на письмі український звук [ш]. Відтворення деяких графічних виражень (T, S, SS) українськими літерами Ц та С свідчить про латинське походження даних англійських слів, які стали згодом об'єктом запозичення для української мови. Враховуючи фонологічну близькість англійської фонemi [ʃ] та української [ш], вважаємо за доцільне передавати цей англійський звук українською літерою Ш при трансформації нових англіцизмів графічними засобами української мови.

Фонема [ʒ] досить рідко зустрічається у складі англійських слів, які було запозичено українською мовою. Нами зафіксовано лише 1 варіант графічної передачі цієї фонemi в англійській мові, який реалізується двома варіантами української передачі, наприклад:

s - з treasury [ˈtreʒəri] – трезорія,

s - ж fusion [ˈfjuːʒn] – ф'южн.

Відтворення фонemi [ʒ] через українську літеру З, що позначає звук [з], не можна вважати фонологічно коректним, оскільки ці звуки мають суттєві фонологічні розбіжності: англійський [ʒ] є постальвеолярним, у той час як український [з] належить до зубних фонем. Крім того, українську літеру З доцільно використовувати при передачі англійського альвеолярного [z] та зубно-зубного [ʔ].

Звук [ʒ] в англійській мові є передньоязиковим постальвеолярним щілинним фрикативним дзвінким приголосним. У системі українських фонем є приголосний з такими самими фонологічними характеристиками – фонема [ж]. Між цими фонемами існує пряма фонематична відповідність, що робить цілком доцільним передачу англійської фонемі [ʒ] українською літерою Ж при трансформації англіцизмів-шпелативів.

Англійська фонема [tʃ] є передньоязиковим постальвеолярним африкативним глухим приголосним. Серед українських приголосних є звук, який повністю збігається з даним за своїми фонологічними характеристиками. Це фонема [ч], що позначається на письмі літерою Ч. В англійській мові звук [tʃ] позначається на письмі 4-ма графічними варіантами, які мають в українській мові 9 варіантів передачі. У більшості випадків фонема [tʃ] передається в англійській мові диграфом СН, наприклад:

ch – дж *breeches* [ˈbri:tʃɪz] – бриджі,

ch – х *Cochin China* [ˈkɒʃɪn ˈtʃaɪnə] – кохінхіна,

ch – к *Lord Chancellor* [ˈlɔ:d ˈtʃɑːnsəlɔ] – лорд-канцлер,

ch – ч *lunch* [lʌntʃ] – ланч, ch – ш *punch* [pʌntʃ] – пуни.

Фонема [tʃ], виражена диграфом СН, здебільшого передається українською літерою Ч. Це, на нашу думку, єдиний виправданий з фонологічної точки зору спосіб передачі цього диграфа.

Але фонема [tʃ] має також інші способи графічного вираження:

t – m *debenture* [diˈbentʃɔ] – дебентура,

tch – mч *dispatcher* [disˈpʃətʃɔ] – диспетчер,

tch – mч *match* [mʃtʃ] – матч, tsch – ч *kitsch* [kɪtʃ] – кич.

На другому і третьому випадках слід зупинитись окремо. Літера Т тут є подвоєнням диграфа СН, яке виражається цією літерою, в той час як звук [tʃ] є першим елементом фонемі [tʃ], що виражається диграфом СН.

Збереження літери Т при відтворенні даної фонемі є доцільним з декількох причин. По-перше, це дозволить точніше відтворити написання англійського слова. По-друге, збереження «німої» літери Т не тільки не спотворюватиме англійську вимову, але й забезпечить читання слова, яке найточніше передає вимову англійського слова. По-третє, збереження літери Т в українській передачі запобігатиме можливому утворенню омонімічних форм в українській мові. Таким чином, фонему [tʃ] доцільно передавати українською літерою Ч. Коли ж у графічне вираження цієї фонемі входить літера Т, то в українській мові її найдоцільніше передавати через сполучення літер ТЧ.

Англійська фонема [dʒ] є дзвінкою парою фонемі [tʃ] і так само належить до передньоязикових постальвеолярних африкат. Її прямим фонологічним відповідником в українській мові є приголосний [дж], який на письмі передається сполученням українських літер ДЖ. Нами зафіксовано 7 варіантів графічного вираження фонемі [dʒ] в англійській мові, які реалізуються 13-ма варіантами української передачі. Сполученням українських літер ДЖ передаються такі графічні вираження фонемі [dʒ]:

j – дж *jam* [dʒəm] – джем, ge – дж *college* [ˈkɒlɪdʒ] – коледж,

g – дж *gin* [dʒɪn] – джін, dge – дж *hedge* [hedʒ] – хедж,

dg – дж *budget* [ˈbʌdʒɪt] – бюджет.

Крім того, деякі графічні вираження фонем [dʒ] передаються й іншими способами, наприклад:

j ж *jockey* [ˈdʒɔki] – жокей, ge – ж *barge* [ˈhɑ:dʒ] – баржа,
ge ч *gouge-press* [ˈgeɪdʒpres] – гач-прес,
g г *gyrator* [ˈdʒaɪərətɔr] – гіратор,
g ж *imagism* [ˈɪmɪdʒɪzəm] – імажізм,
ch ч *sandwich* [ˈsʰnɪwɪdʒ] – сендвіч.

Відтворення фонем [dʒ] за допомогою літери Ж свідчить найвірогідніше про французьке походження англійських слів, що стали згодом об'єктом запозичення для української мови. Літера Г в українській передачі є наслідком транслітерації латинської літери G, що зустрічається у багатьох англійських словах, зокрема термінах.

Варто окремо розглянути слово *sandwich*. У британському варіанті англійської мови диграф СН тут передає звук [dʒ], що є нетиповим для англійської мови. Як правило, цей диграф передає звук [tʃ]. Ця нетиповість призвела до того, що в американському варіанті останній звук у даному слові передається як звук [tʃ], а не [dʒ]. Тому це слово має два варіанти вимови – британський та американський. Але оскільки дане слово є англіцизмом, а не американізмом (походить від прізвища лорда Сендвіча), тому за основу беремо британський варіант вимови.

«Німа» літера D, що входить до складу деяких графічних виражень фонем [dʒ], не знаходить свого вираження в українській передачі, наприклад:

dge – дж *bridge* [ˈbrɪdʒ] – бридж,
dg – дж *wedgwood* [ˈwedʒwud] – веджвуд.

Усе сполучення передається за допомогою українських літер ДЖ.

Слід звернути особливу увагу на сполучення звука [dʒ] з дифтонгом [eɪ], яке передається сполученням англійських літер JA, що реалізуються в українській передачі через літеру Я по аналогії з англійським іменем Яків (*Jacob*):

ja – я *jacobite* [ˈdʒeɪkəbaɪt] – якобіт.

Беручи до уваги усі ці нюанси, а також зважаючи на фонологічну близькість англійської фонем [dʒ] та української [дж], вважасмо за доцільне передавати звук [dʒ] сполученням українських літер ДЖ у будь-якій позиції при трансформації нових англіцизмів графічними засобами української мови.

Англійська фонема [r] є передньоязиковим постальвеолярним щілинним центральним сонантом. У системі українського консонантизму немає фонем, яка була б досить близькою за своїми фонологічними характеристиками до англійського приголосного [r]. Існує тільки одна фонема, яка віддалено нагадує цей звук – український дрижачий приголосний [р]. Обидві фонем належать до передньоязикових приголосних, різниця між ними у тому, що український приголосний [р] є альвеолярним звуком, а англійський [r] належить до постальвеолярних звуків.

Нами зафіксовано 4 варіанти графічного вираження фонем [r] в англійській мові та, відповідно, 6 варіантів її української передачі. У кожному з графічних виражень фонем [r] обов'язково присутня літера R, тому відтворення її за допомогою української літери Р або сполученням з Р здається виправданим, наприклад:

r р *round* [ˈraʊnd] – раунд,
rr р *barrister* [ˈbʰrɪstɪtɪ] – баристер.

Основні розбіжності виникають, коли у графічному складі фонемі [r] з'являється «німий» приголосний. Нами зафіксовано 2 таких графічних вираження:

*rh – p rhumb [r^m] – румб, wr – w wreck [rek] – врек,
wr – p wrestling ['reslɪŋ] – реслінг.*

У цих випадках «німі» літери W та H не читаються, а сполучення WR та RH сприймаються як комбінації з двох літер, які позначають один звук, тобто диграфи. Їх не потрібно передавати на українську мову, оскільки це спотворить звучання англійського слова, яке стало прототипом запозичення. Таким чином, англійський звук [r] доцільно передавати українською літерою Р, що позначає на письмі звук [p], не зберігаючи при цьому «німі» літери, які разом з R утворюють диграфи.

Отже, ми детально розглянули усі можливі способи відтворення п'яти англійських передньоязикових фонем, які містяться у складі прототипів відповідних англійських лексичних одиниць, що були запозичені українською мовою. Аналіз способів графічних виражень даних англійських фонем та варіантів їх української передачі дозволяє нам зробити наступні висновки стосовно їх найраціональнішої передачі графікою української мови:

1. Постальвеолярні приголосні [ʃ] та [ʒ] слід передавати українськими літерами Ш та Ж, оскільки між фонемами, що ними позначаються та даними англійськими фонемами існує пряма фонематична відповідність: *shock [ʃok] – шок, fusion ['fju:ʒn] – ф'юзн.*

2. Англійські африкати [tʃ] та [dʒ] найдоцільніше відтворювати відповідно українською літерою Ч та сполученням літер ДЖ: *charting ['tʃa:tɪŋ] – чартинг, jam [dʒəʃm] – джем.*

3. Для передачі англійського центрального сонанта [r] доцільно використовувати українську літеру Р, яка позначає на письмі відповідний дрижачий приголосний. І хоча артикуляційно та акустично дані звуки англійської та української мов є досить віддаленими один від одного, кращого способу передачі просто не існує: *roaming ['rɔɪmɪŋ] – роумінг.*

Питання передачі апелятивів англійського походження графікою української мови не розглядалися лінгвістами у всій сукупності. Певні рекомендації щодо передачі іншомовних слів стосуються, як правило, окремих звуків та орфограм. Наслідком цього є збільшення орфографічних та фонетичних варіантів апелятивів англійського походження, а це заважає їх уніфікованій передачі графічними засобами української мови. Саме тому проведення подальших досліджень у цьому напрямку має серйозні перспективи.

Література

1. Гудманян А.Г. Чужомовна пропріальна лексика у фонографічній системі української мови: у 3-х кн. / Гудманян А.Г. – Ужгород: Ліра, 1999. – Кн.1. Теоретичні аспекти. – 482 с.
2. Суперанская А.В. Теоретические основы практической транскрипции / Суперанская А.В. – М.: Наука, 1978. – 284 с.
3. Чопик Б.Г. Транскрипція англійських назв українською мовою / Чопик Б.Г. // Мовознавство. – К.: Наукова думка, 1991. – № 1. – С. 18 – 25.

Summary

The given article is devoted to some important problems of phonetical and graphical assimilation of English borrowings in the Ukrainian language. The English phonemes have several different variants when transformed into Ukrainian graphemes. Comparative phonological analysis of several English forelingual phonemes and their possible Ukrainian substitutes is presented in the given article. Some general problems of graphical and phonetical adaptation of English borrowings in Ukrainian are also analysed.

УДК 811.111'373.611

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКА ЯК НАПРЯМОК СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Єнікєєва С.М.

Запорізький національний університет

На різних стапах своєї історії наука вирішувала завдання, актуальність яких обумовлювалася рівнем розвитку суспільства, використовуючи при цьому дослідницькі парадигми і методики, що домінували у той час. У другій половині ХХ століття на основі розробленої видатним фізиком і філософом І.Пригожиним теорії нестабільності починає формуватися нове розуміння природи і сутності світу як відкритої, нелінійної, багатоваріативної системи, здатної до самоорганізації та саморозвитку.

Для найменування науки, яка стала вивчати закономірності самоорганізації в складних відкритих фізико-хімічних системах, що знаходяться у далекому від стабільності стані, фізиком-теоретиком Г.Хакеном було впроваджено термін "синергетика". Екстраполяція ідей синергетики на вивчення різних явищ живої та неживої природи сприяла встановленню ізоморфії поведінки складних систем, що, в свою чергу, дало підстави говорити про трандисциплінарність та універсальність цієї наукової теорії.

Розпочавши своє існування лише півстоліття назад, синергетика продемонструвала свої величезні пізнавальні та евристичні можливості, відкрила нові обрії у прогнозуванні, тим самим здобувши багато прихильників серед науковців. Вона стала своєрідною філософією, метою якої було синтезування величезної різноманітності наук, як фундаментальних, так і прикладних, на основі суттєвої єдності живого та неживого.

Особливістю синергетики як наукового напрямку є те, що вона не спростовує закони класичної науки, а доповнює їх, пропонуючи поглянути на об'єкти наукового дослідження під новим кутом зору. Синергетика, або теорія самоорганізації систем, поглиблює і доповнює наші знання про світ, залучаючи до кола наукових досліджень, явища, які хоча і не мають детерміністського характеру, але є невід'ємною частиною нашого буття. Ігнорування синергетики, на наш погляд, веде до однобічності, штучної неповноти сприйняття і розуміння світу, що нас оточує, і, власно, самої людини. Завдяки універсальності розроблених в її межах законів еволюції і самоорганізації,